

memiş, kadınlar ihtiyaç duyduklarında tül-bent veya yazmalarının alt yarısını yaşmak gibi bağlayarak gözler hariç yüzlerini gizlemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tarama Sözlüğü, Ankara 1971, V, 3182; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef* (nşr. Habîbürrahman el-A'zamî), Beyrut 1403/1983, V, 24, 25; Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *Ğaribü'l-hadis*, Beyrut 1396/1976, IV, 462, 463, 464; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1409/1989, II, 130, 131; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, I, 115; İbn Kuteybe, *Edebü'l-kâtib* (nşr. Muhammed ed-Dâîf), Beyrut 1405/1985, s. 131, 182; Velet İzbudak, *el-İdrâk Haşiyesi*, İstanbul 1936, s. 37; v. Soden, *AHW*, II, 838, 840, 841, 856; Salâh Hüseyin el-Ubeydî, *el-Melâbisü'l-'Arabîyye-tü'l-İslâmiyye fi'l-'aşri'l-'Abbâsî*, Bağdad 1980, s. 159, 171, 172, 173, 174, 175, 176; lv. 35, 90, 92; şekil 92, 93, 100; *Concordance to the Good News Bible* (ed. D. Robinson), Suffolk 1983, s. 1254; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara 1985, V, 191, 192; *Osmanlı Kuşafetleri Fenerci Mehmed Albümü* (ed. İlhami Turan), İstanbul 1986, lv. 94, 95; Mevrure Tosun – Kadriye Yalvaç, *Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, Ankara 1989, s. 252-253; Sevgi Gürtuna, *Osmanlı Kadın Giysisi*, Ankara 1999, s. 7, 9, 10, 11, 22, 36, 37, 48; lv. 9, 10, 11, 12, 140, 141, 144, 145, 146, 147; B. A. Brooks, "Some Observations Concerning Ancient Mesopotamian Women", *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, XXXIX/3, Chicago 1923, s. 187 vd.; J. M. Myers, "Veil", *IDB*, IV, 747, 748.

NEBİ BOZKURT

PEÇENEK

Oğuz boylarından biri.

X. yüzyılda Karadeniz'in kuzeyinde ve Tuna boylarında yerleşmiş olan Peçenekler'in dışında aynı adı taşıyan bir başka topluluk Oğuz boyları içinde yer almaktadır. Kâşgarlı Mahmud da (XI. yüzyıl) biri yurtları Bizans (Rum) yakınında olan bir Türk kavmi, diğeri Oğuzlar'dan bir boy olmak üzere aynı adı taşıyan iki teşekkülün söz etmektedir. X. yüzyılda mensup olduğu Oğuz eliyle birlikte Anadolu'ya gelip bu ülkedeki Türk yerleşmesine katılan Peçenek-Oğuz boyu Kâşgarlı'nın listesinde 18. sırada zikredilir ve damgasının şekli gösterilir. Fahreddin Mübârek Şah'ın 1206'da Hindistan'da tamamladığı eserindeki Türk toplulukları listesinde Peçenek, Becenek şeklinde geçer. Bu tabir her iki teşekkül için ayırt edilmeksizin kullanılmış olmalıdır. Reşîdüddin (XIV. yüzyıl) *Câmi'u't-tevârih*'te Peçenekler'i Becene diye zikreder. Bu telaffuz Peçenek'in Hazar ötesi Türkmenleri arasındaki söyleniş biçimidir. Çünkü Becene ve Yazıcıoğlu'nda görüldüğü gibi Biçene şeklinde Anadolu'da ne bir oyma-

ğ ne de bir yer adına rastlanır. Reşîdüddin'deki listede Becene boyu Üçoklar'dan gösterilir ve bu adın "çalışkan, gayret gösterir" mânasına geldiği yazılır. Üüşleri (şölenlerde koyun etinden yiyecekleri kısım) "sol karı yağrın" idi (sol kürek kemiği). Bunun gibi en yakın kardeşleri olan Bayındır, Çavuldur (>Çavundur) ve Çepni boyları ile ortak, onkunları da avcı kuşlardan sun-gur idi. Reşîdüddin'deki Becene damgası Kâşgarlı'dakinden oldukça farklı görünmektedir.

Oğuz Peçenek boyu ile Türk Peçenek elinin adlarının aynı olması, Oğuz Peçenek boyunun aslında Türk Peçenek elinin bir parçası olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Kesin olarak bilindiğine göre Oğuzlar, Peçenekler'i aşağı Seyhun boylarından çıkararak Yañık (Ural), İdil (Volga) ırmakları arasına ve hatta daha batısındaki yerlere gitmeye mecbur bırakmışlardır. Bununla beraber Peçenekler'den bir topluluk Oğuzlar'a tâbi olup eski yurtlarında kalmış, muhtemelen Oğuz Peçenek boyunu da bunlar veya bunlardan bir kısmı oluşturmuştur. Hazar ötesi Türkmenleri arasında Peçenek adlı bir teşekküle rastlanmamakla birlikte Anadolu'da XVI. yüzyılda bu adı taşıyan köyler olduğu gibi bazı oymaklar da vardır. Araştırmalara göre XVI. yüzyılda yazılmış tahrir defterlerinde bu adda az sayıda köye rastlanmıştır. Bunlardan dört köy Ankara sancağında olup Ayaş, Yabanova (Kızılcahamam), Mürtazâbâd (Mürted) ve Kasaba adlı kazalarında bulunmaktadır. Bu köy adları kalabalık bir Peçenek topluluğunun Ankara yöresine yerleştiğini gösterir. Çünkü bir oymak yerleştiği bütün yerlere kendi adını koymaz, Ankara yöresindeki bu Peçenek köyleri varlıklarını zamanımıza kadar sürdürmüştür. Bunların dışında yine Ankara'ya bağlı Çubuk kazasında bir Peçenek köyüne rastlandığı gibi Ankara'ya bağlı Şereflikoçhisar yakınlarındaki bir vadi de Peçenek özü (Peçenek vadisi) adını taşır. Günümüzdeki Peçenek yer adlarından dördü Konya bölgesinde, ikisi Elbistan kazasında yer almaktadır. Peçene şeklinde biri Suşehri'nde (Sivas), diğeri Emirdağı'nda (Afyonkarahisar) iki köy mevcuttur. Aksaray dolaylarında bir çiftliğin, Adana ilinin Haruniye kazasında geniş bir semtin, Isparta bölgesindeki iki yerin bu boyun adını taşıdığı tesbit edilmektedir. XVI. yüzyıldaki Peçenek oymakları Halep Türkmenleri, Tarsus oymakları ve Atçekenler arasında bulunmaktadır. Bunlardan Halep Türkmenleri arasında yaşayan Peçenekler, Kanûnî Sultan Süleyman devrinin ilk yıllarında (yaklaşık 1525) dört

kola ayrılmıştır. Bunlar her ne kadar Halep Türkmenleri topluluğuna mensup ise de XVI. yüzyılda yurtları o zamanlar Maraş'a, şimdi Adana'ya bağlı olan Haruniye kazasının Bayındır yöresiydi. Fakat Peçenekler'e ait ekin alanlarının Bulanık'a (Bahçe) ve güneyde Kınık toprağındaki Yarpuz'a kadar uzandığı dikkati çeker. Peçenekler bu alanlarda çiftçilik yapmakta, pirinç ekmekte idiler. Peçenekler'in diğer kolları (Hızır Hacı, Şah Melik / Ali Kethüdâli, Ekiz ve Yadbeyli) Haruniye'nin kuzeydoğusundaki Hudud dağında yaylanmaktadır. 1530-1540 yılları arasında Peçenekler'in vergi nüfusu 473, 978 (1570) yılında ise 722 hâneye yükselmiştir. Onlar bu son tarihte şu kollara ayrılmıştı: İsâ Hacı (82 hâne), Boyacı (9 hâne), Ekizler (97 hâne), Piri Beyli (142 hâne), Şah Melikli (31 hâne), Habil-i (3 hâne) Ekiz (5 hâne), diğer Boyacı (9 hâne). Oymağın Boyacı kolu daha sonra Elbistan'ın Güvercinlik nahiyesinde yerleşmiştir. Sultan İbrâhim devrinde (1640-1648) Halep Türkmenleri'ne bağlı olan Peçenekler, Gebe oğlu Ali Bey'in idaresinde bulunuyordu ve bu devirde beş obadan meydana gelmişlerdi: Berayirli (40 hâne), Ekizler (13 hâne), Hızır Hacı (29 hâne), Hamidli (12 hâne) ve Bayırlı (13 hâne). Bu durum, Peçenekler'den çoğunun tamamıyla yerleşik hayata geçtiğini gösterir. Mesele Elbistan'ın Güvercinlik nahiyesinde yerleşen Boyalı obası bunlardan biridir. XVI. yüzyılda Tarsus yöresindeki büyük oymaklardan biri de Koştemür oymağı idi ve bunların arasında küçük bir Peçenek obası vardı. Bu husus iki kabile arasında bir münasebetin varlığını ifade edebilir. Sonuncu Peçenek obası da Akşehir, Aksaray ve Karaman şehirleri arasında yaşayan Atçekenler arasında görülür. Bu Peçenek oymağı Akşehir-Karaman arasındaki Turgut kazasında oturmakta ve otuz dört vergi nüfusuna sahip bulunmaktaydı. Bunların kalabalık bir Peçenek varlığının kalıntısı olduğu anlaşılır. Çünkü yine Turgut kazasında Peçenek adlı bir köy olduğu gibi bu kazaya yakın yerlerde de aynı isimde bazı yer adları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü lügâti't-Türk, I, 57, 404; *Divânü lügâti't-Türk Tercümesi*, I, 56, 488; Fahreddin Mübârek Şah, *Târih* (nşr. E. D. Ross), London 1927, s. 47; Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî, *Câmi'u't-tevârih* (nşr. Behmen Kerîmî), Tahran 1338, I, 41; Yazıcızâde Ali, *Târih-i Âli Selçuk*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1390 s. 33; *Türkiye'de Meskün Yerler Kılavuzu*, Ankara 1946, I, 905; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, İstanbul 1980, s. 320-323; a.mlf., "Bayındır, Peçenek ve Yüreğirler", *DTCFD*, XI (1953), s. 317-344.

FARUK SÜMER